Сцежкамі нашых продкаў

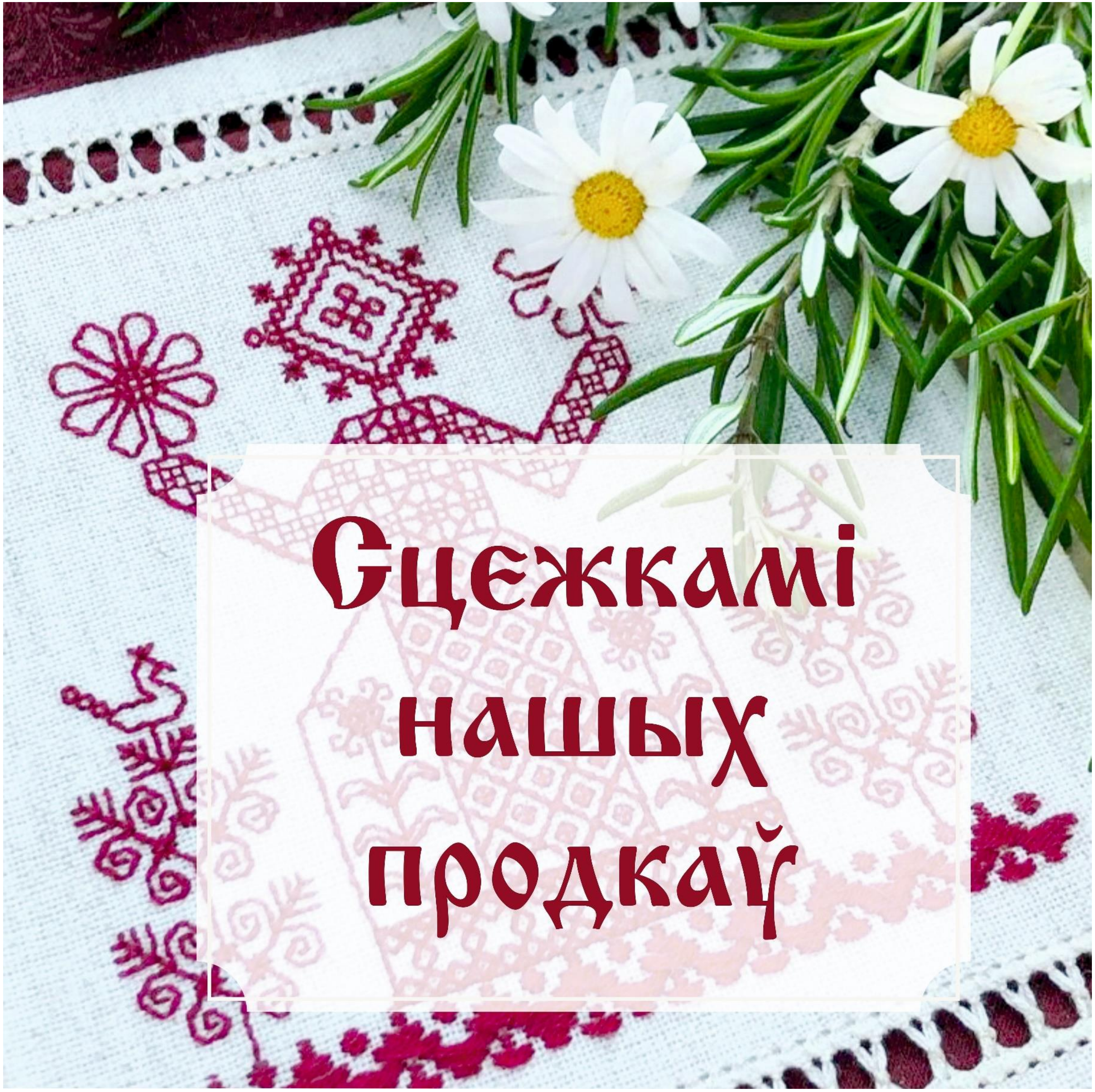

ДУА «Сярэдняя школа №5 г. Вілейкі»

Сцежкамі нашых продкаў

(міні – экскурс у Музей народнай культуры Вілейшчыны)

Вілейка
2021г.

Спадчына

Трэба ведаць – сэрца просіць,
Як дзядам, бацькам жылося…
Як сахой даўней аралі,
Як смыком зямлю бярлялі,
Як з сявалкі збожжа-зерне
Рассявалі чорнай жменяй…
Трэба ведаць, што зазналі,
Як на пана працавалі…
Трэба ведаць і пра тое,
Апраналі што? Якое?..
Як у святы гасцявалі,
Як з фашыстам ваявалі,
На вячорках як спявалі…
Гэта спадчына святая,
Непрыдуманая, тая,
Што спакон вякоў вялася,
Што ў сэрцы засталася.
П. Броўка

Музей народнай культуры Вілейшчыны быў заснаваны ў 2013 годзе на базе ДУА «Сярэдняя школа №5 г. Вілейкі». Экспанаты, якія знаходзяцца ў музеі, збіраліся настаўнікамі і вучнямі не адзін год. Некаторым з іх больш за сто гадоў. Хочацца адзначыць, што адметнай асаблівасцю рэчаў, прадстаўленых на выставе, з'яўляецца тое, што ўсе яны выраблены ўручную і выпраменьваюць энергетыку таго часу.

Ад першай калысці

Ад калыскі - люлькі ўтульнай
Дзень ноч - па гэты час -
Наша мілая матулька
Клапацілася пра нас.
Малаком усмак паіла,
Укладала песняй спаць,
Роднай моваю вучыла
Словы добрыя казаць.
Ніл Гілевіч

Жыцце кожнага чалавека пачынаецца з маленства, з матулінай песні, з першай калыскі.

Калыска (люлька, зыбка) *— месца, дзе знаходзіцца дзіця ў першы год пасля нараджэння. Калыска магла быць размешчана на падлозе ці, як у нашым музеі, быць прымацавана да столі.*

Падчас вырабу калыскі прытрымліваліся ***строгага правіла****: яе павінен быў зрабіць нехта з мужчын сям'і: бацька, дзед або родны дзядзька дзіцяці.*

У традыцыях усходніх славян было прынята ўпрыгожваць калыску роспісам, інкрустацыяй, разьбой. У калыску клалі рэчы-абярэгі.

Побыт беларусаў

Побач з люлькай размяшчаецца ***печ*** *- сімвал цяпла і ўтульнасці. Печ займала ў сялянскай хаце важнае і пачэснае месца. Абагравала хату, у ёй варылі ежу, на ёй грэліся, адпачывалі, лячыліся, сушылі адзенне і абутак.*

Да печы адносіліся як да жывой істоты. Забаранялася ўжываць “у яе прысутнасці” грубыя і непрыстойныя словы. Зразумела, печ ужо не мае той сакральнасці, як у даўніну, але яе роля як ***сімвала дамашняга ачага*** *захоўваецца ў народным усведамленні і сёння.*

Каля печы знаходзіўся качарэжнік. Тут стаяў пячны інвентар: ***качарга, вілы, чапяла і абавязкова хлебная лапата.***

Дзе печ, там і тое, што з печы, гарачая і смачная ежа. І ў першую чаргу – ***хлеб****. Хлеб выпякалі жытні, вельмі духмяны. Пшанічны гатавалі радзей.*

Побыт беларусаў

Найбольш шаноўнае месца ў хаце – гэта ***покуць****. Лічылася, што покуць – гэта частка храма ў хаце. На покуці развешвалі абразы, убраныя ўзорнымі ручнікамі, пучкі асвечаных у царкве жытнёвых каласоў і траў. Восенню тут ставіўся самы першы сноп. Лічылася, што покуць спрадвеку ачышчала і ўзвышала чалавека, рабіла яго лепшым.*

На покуці мясціліся стол і лава. Стол выконваў ролю своеасаблівага хатняга алтара, таму ставіліся да яго з павагай. Дапусціць на стол ката лічылася вялікім грахом, бо тут заўсёды знаходзіліся хлеб ды соль. Калі прыходзіла свята, на покуці першы садзіўся гаспадар, а злева ад яго астатнія - сямейнікі. Маліліся, успаміналі добрым словам дзядоў-прадзедаў, частаваліся.

Звярніце, калі ласка, увагу на гліняны посуд. Ён і сёння карыстаецца попытам. Прыгожа глядзіцца ён і на кухоннай паліцы, і на абедзенным стале.

А ў нашых прашчураў гліняныя вырабы былі на любы густ і для розных патрэб. ***Гарлачыкі, збаны, глякі, гаршкі-спарышы.***

Заняткі, гаспадарчыя рэчы

Чым жа любілі займацца нашы продкі?

Вечарамі, асабліва ў зімовы час, сялянская хата ператваралася ў майстэрню. У доўгія вечары пры святле лучыны тут рабілі лыжкі і посуд, плялі лапці і пралі, ткалі, шылі адзенне і вышывалі.

У кожнай сялянскай хаце можна было ўбачыць ***зручны абутак****, плецены з лыка, лазовай кары, бяросты. Плялі лапці звычайна мужчыны.*

Адным з самых старажытных промыслаў беларусаў было ***ткацтва****. На працягу стагоддзяў яно перадавалася з пакалення ў пакаленне. Сыравінай для ткацтва быў* ***лён*** *або* ***авечая воўна****.*

У нашай музейнай хаце знаходзяцца некаторыя прылады ткацтва: ***калаўрот, прасніца, шчотка, верацяно****. І канешне, гонар нашага музея -* ***кросны****.*

Заняткі, гаспадарчыя рэчы

Частка экспазіцыі прысвечана ***гаспадарчым рэчам****. Есць прыстасаванні для разгладжвання вырабаў з тканіны:* ***качалка****,* ***валік****, калекцыя жалезных* ***прасаў****.*

Тут можна ўбачыць ***лыжкі****,* ***маслабойкі****,* ***начоўкі****, у якіх мылі бялізну і купалі дзяцей, гліняны посуд.*

Ёсць і ***кош****, незвычайны, з накрыўкай. Ён выкарыстоўваўся для захоўвання каўбас, кумпякоў, для сушкі тварожных сыроў, як ёмістасць пад збожжа, для пераносу груза на плячах і іншых мэтаў.*

З бабулінага куфра

Хоць і цяжка жылося нашым продкам, але не страцілі яны пачуцця прыгожага. Усё рабілі сваімі рукамі, пачынаючы ад тканіны да ўзораў вышыўкі на ручніках і посцілках. Вочы разбягаюцца ад прыгажосці фартушкоў , абрусаў і ручнікоў. Не, такіх абноў у краме не купіш: у іх жыццё, натхненне, душа таленавітых народных творцаў!

У экспазіцыі нашага музея прадстаўлена ***рэканструкцыя вілейскага жаночага строю*** *2-ой паловы XIX – 1-ай паловы XX стагоддзя. У жаночы гарнітур уваходзяць* ***блузка, спадніца, фартух, гарсэт****.*

Вышывала маці... У руках,
Як вясёлкі, ніткі мільгацелі.
Клаліся на белых ручніках
Роднай нівы фарбы і адценні.
Расцвіталі ружы і ляны
Ў непаўторных веснавых узорах.
Упляталіся напевы, сны,
Промні сонца і далёкіх зорак.
А. Пысін

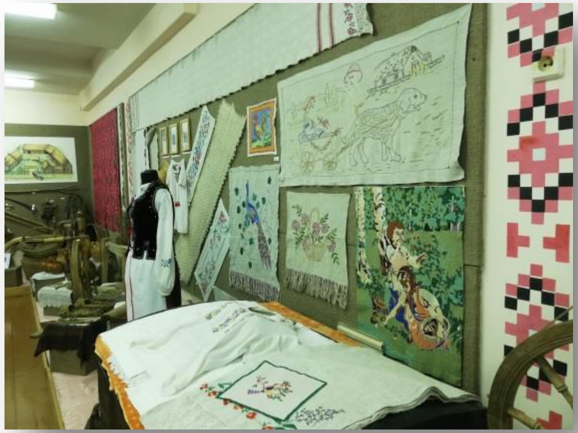

З бабулінага куфра

Ручнік *– гэта сімвал чысціні, цяпла беларускай зямлі і роднай хаты.*

З асаблівай панаўтой праявілася майстэрства і мастацкі густ ткачых і вышывальшчыц пры аздабленні ручнікоў. Іх упрыгожвалі карункамі. Уражвае тое, што ўсе карункі, якія ёсць у музеі, непаўторныя па сваім арнаменце. Колькі ж трэба было мець фантазіі і выдумкі, каб стварыць такую прыгажосць!

Ручнікі *не толькі ўпрыгожвалі інтэр'ер, але і шырока выкарыстоўваліся ў беларускіх абрадах і святах, асабліва сямейна-родавай накіраванасці: пры нараджэнні дзіцяці, на вяселлі і ў час пахавання.*

А яшчэ ў беларускім сялянскім інтэр'еры быў ***куфар****. У ім захоўвалі тканіну, адзенне, бялізну, каштоўнасці. Некаторыя куфры захаваліся і да нашага часу, прыкладам таму наш музейны.*

Сялянская сядзіба, будаўніцтва

У нашай экспазцыі ***прадстаўлена схема сялянскай сядзібы*** *канца XIX-га – першай паловы XX-га ст, паводле малюнкаў архітэктара, мастака і краязнаўцы з Вілейкі Анатоля Капцюга. За ўзор ён узяў сядзібу свайго дзеда Грышкі, што меў свой хутар паміж Бараўцамі і Урэччам. На малюнку ёсць усе асноўныя пабудовы****: хата, камора, клець, паветка, пуня, хлявы для буйной і дробнай жывелы****.*

Сядзіба будавалася талакой – дапамагала ўся радня і ўся вёска. Асноўным будаўнічым матэрыялам было ***дрэва****. На выставе вы можаце ўбачыць прылады для яго апрацоўкі:* ***пілу, сякеру, цясло, скоблю, драку*** *і іншыя інструменты. Страха накрывалася* ***саломай****.*

Земляробства, гаспадарка

Амаль кожны сялянскі двор на працягу стагоддзяў уяўляў сабой ***універсальную гаспадарку****, якая цалкам забяспечвала свае патрэбы: вырошчвала збожжа, выпякала хлеб, гатавала розныя прадукты, апрацоўвала лён, футра, скуры. Вельмі цяжкай працай было земляробства. Здабываючы хлеб, селянін разлічваў толькі на свае сілы і дапамогу хатняй жывелы. У нашай экспазіцыі прадстаўлены прылады працы земляроба****: саха, драўляная барана, серп, цэп, вілы, каса*** *і іншыя.*

Можна ўбачыць збрую для каня: ***хамут, падсядзёлак, дугу, падкову****. Гэтыя прылады працы даюць магчымасць прасачыць цяжкі шлях атрымання хлеба – ад ворыва да бохана хлеба на стале.*

Сям'я, род

Гістарычная памяць, без якой не можа быць паўнавартаснага народа, пачынаецца з натуральнага імкнення чалавека пазнаць самога сябе, з жадання даведацца, хто і адкуль ён. Існуе паданне, што ў нашых продкаў крывічоў быў такі звычай. Калі юнак дасягаў паўналецця, каб звацца мужчынам, ён мусіў выканаць чатыры выпрабаванні – пераплысці паўнаводную раку, упаляваць зубра ці мядзведзя, раскласці ў дождж вогнішча і назваць сваіх продкаў да пятага калена. Чалавеку, які не ведаў сваіх продкаў, не давяралі, лічылі здольным да здрады, маглі нават прагнаць з абшчыны.

Магнаты і заможная шляхта складалі радаводы па мужчынскай лініі, каб паказаць ці даказаць старажытнасць свойго роду і пахваліцца перад суседзямі высокімі пасадамі продкаў.

Прыклад з радаводу Ходзькаў

Святы і абрады беларусаў

Абрады і святы, якія выдатна захаваліся на беларускай зямлі, характарызуюць народ, які тут жыве.

Традыцыйная сямейная абраднасць беларусаў з'яўлялася неад'емнай часткай народнага побыту, сямейнага ўкладу, духоўнай культуры народа.

Сямейныя звычаі і абрады аб'ядноўвалі сям'ю, служылі своеасаблівым механізмам для перадачы этнічных традыцый, маральна-этычных нормаў і прынцыпаў ад старэйшых да малодшых.

Старажытныя абрады можна назіраць і сёння. Многія з іх перайначыліся, значэнне іншых насельніцтва сучаснай Беларусі ўжо забылася, але тым не менш працягвае іх выконваць.

Масленіца, Купалле, Каляды, Дажынкі – у кожным з гэтых святаў, як і ў тысячы іншых, прасочваюцца элементы старажытных язычніцкіх вераванняў. Гэтыя вераванні вельмі арганічна ўпляліся ў хрысціянскую веру, і ў выніку атрымалася непаўторная і каларытная беларуская культура.

Ганарымся мінулым, цэнім сучаснае

Існуе такая легенда. Чалавеку сказалі, каб ён, адыходзячы ад хаты, не азіраўся назад, іначай ператворыцца ў слуп солі. Чалавек не стрымаў слова і азірнуўся... Ды як жа не азірнешся, калі родная сядзіба – гэта цэлы свет!

Часцей азірайцеся, сябры, назад, у мінулае, каб не пагасла свечка на покуці ў бацькоўскай хаце, каб лягчэй было ісці наперад, у будучыню.

Кожны куточак на Беларусі захаваў свае адметныя асаблівасці, сваю самабытнасць. Застаецца толькі знайсці і зберагчы гэтыя дары. Гэта мы і спрабуем зрабіць у школьным Музеі народнай культуры Вілейшчыны. Тут можна зазірнуць у мінулае. Адчуць спадчыну свайго народа.

Экскурсіі

Любоў да Радзімы, імкненне самааддана служыць свайму народу, захоўваць яго мову, культурную і гістарычную спадчыну, звычаі і традыцыі немагчымы без дасканалага вывучэння роднага краю.

Мерапрыемствы і экскурсіі, якія праводзяцца ў нашым музеі, накіраваны на засваенне навучэнцамі агульначалавечых каштоўнасцей, культурных і духоўных традыцый беларускага народа.

Менавіта ў школьным музеі дзеці ўпершыню пачынаюць асэнсоўваць сваё дачыненне да ўсяго, што адбываецца навокал, а словы Радзіма, родны кут і патрыятызм напаўняюцца новым сэнсам.

Кіраўнік нашага музея вядзе актыўную работу па падрыхтоўцы творчай групы экскурсаводаў, якія заўсёды рады новым наведвальнікам і гасцям.

Экскурсіі

Сардэчна запрашаем
у наш Музей народнай культуры Вілейшчыны!

Адрас:
222410, Мінская вобл.,
г. Вілейка, вул. Касманаўтаў, 26,
тэл. (801771) 31409,
факс (801771) 31412,
e-mail: sch5@vileyka-edu.gov.by

Кіраўнік музея:
Данілава Таццяна Станіславаўна,
тэл. (8029) 6552977